

Asia: VN/16561/2024

Toimenpiteitä lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi - työryhmän muistio

Palautteen antajan palaute

2.1 Vahvistetaan väestöpolitiikan ja syntyvyyden koordinaatiota sekä tietopohjaa

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua Toimenpiteitä lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi -työryhmän muistiosta. Keskitymme lausunnossamme nostamaan esiin erityisesti näkökulmia pienituloisten henkilöiden perheellistymisen haasteisiin ja tuen tarpeisiin.

Pelastakaa Lapset kannattaa sitä, että vuosien 2025–2026 aikana valmistellaan monitieteisen Hedelmällisyyden ja lisääntymisterveyden HELI-keskus/verkoston järjestäytymistä ja käynnistetään sen toiminta. Pyydämme huomiomaan, että verkostoon on oleellista kutsua mukaan laajasti järjestöjä ja kokemusasiantuntijoita ja sisällyttää lasten, nuorten ja lapsiperheiden kuuleminen johdonmukaisesti osaksi toimintaa.

Olemme Monimuotoiset perheet -verkoston kanssa yhtä mieltä siitä, ettei syntyvyyden ja väestöpolitiikan edistämisessä tule ohittaa hallinnonalat poikkileikkaavaa ja poikki-parlamentaarista yli hallituskausien ulottuvaa kansallisen lapsistrategian työtä.

Kansallisen lapsistrategian rooli väestöpolitiikan lapsenoikeusperustaisena suuntaajana tulee tunnistaa ja tunnustaa varmistamalla sen rahoitus ja toimintaedellytykset, jotta Suomessa säilyy tietoon pohjaava johdonmukainen lapsi- ja perhepoliittinen painotus jatkossakin. Myös Itä-Euroopan ja muiden lapsi- ja perhejärjestöjen visiota ja näkemyksiä lapsi- ja perheystävällisestä yhteiskunnasta tulee hyödyntää.

2.2 Kuullaan nuorten näkemyksiä ja vahvistetaan yhteiskunnallista ymmärrystä syntyvyysskehityksestä ja lapsitoiveiden tukemisesta

Pelastakaa Lapset kannattaa nuorten kuulemista ja kaiken jo olemassa olevan tiedon keräämistä. Tuemme Monimuotoiset perheet -verkoston ajatusta siitä, että tiedonkeruu tulee ulottaa vähemmistöihin ja pienempiin ihmisryhmiin, kuten sateenkaariväestöön, maahan muuttaneisiin vanhempiin, sijaishuollossa oleviin sekä yhden vanhemman perheiden lapsiin ja nuoriin. On merkittävää koota tietoa ylisukupolvisesti ilmiön kokonaisvaltaiseksi tunnistamiseksi.

Pelastakaa Lapset on huolissaan hallituksen viimeaikaisista leikkauksista, jotka ovat kohdistuneet opiskelijoiden toimeentuloon, asumiseen, sosiaaliturvaan, ammatilliseen koulutukseen ja työllistymiseen. Näillä kaikilla päätöksillä on vaikutuksia nuorten tulevaisuuskokemukseen ja perheellistymisen edellytyksiin.

3.1 Lisätään nuorten ja nuorten aikuisten hedelmällisyystietoisuutta

Pelastakaa Lapset tukee Monimuotoiset Perheet -verkoston näkemystä siitä, että on lisättävä tietoa erilaisista lapsiperheellistymismahdollisuuksista, erityisesti nuorille niin koulussa, koulutuksessa kuin nuoria kohtaavissa palveluissa ja yhteisöissäkin. Tässä erityisesti järjestöillä on merkittävä rooli, ja niiden resurssit on siksi varmistettava.

3.2 Vahvistetaan hedelmällisyysneuvontaa ja -palveluita

-

3.3 Hedelmöityshoidot

-

4.1 Tuetaan nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyttä

-

4.2 Tarjotaan suosituksia nuorten aikuisten ruutuajan määrään ja laatuun

-

4.3 Tarjotaan tukea nuorten aikuisten parisuhteisiin

-

5.1 Nostetaan koulutustasoa ja helpotetaan opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamista

-

5.2 Vahvistetaan työllisyyttä sekä tasa-arvoa ja perheystävällisyyttä työelämässä

-

6.1 Vahvistetaan odottavien vanhempien, synnyttäneiden ja vauvaperheiden tukea

-

6.2 Kehitetään vanhemmuuden ja arjessa jaksamisen tuen palveluita

-

7.1 Huolehditaan lapsiperheiden etuuksien riittävästä tasosta ja selvitetään taloudellisia kannustimia lapsensaannin aikaistamiseksi

Pelastakaa Lapset pitää hyvänä, että muistiossa on tunnistettu perheellistymiseen vaikuttaviksi tekijöiksi Suomen verrokkimaita pienempi panostus lapsiperheiden etuuksiin ja korkeammat vanhemmuuden kustannukset. Nämä tekijät voivat vaikuttaa erityisesti pienituloisimpien henkilöiden perheellistymissuunnitelmiin.

Vuoden 2024 Nuorisobarometrin mukaan nuorten optimistinen suhtautuminen tulevaisuuteen on heikentynyt merkittävästi viime vuosina. Tämä tulos on tunnistettava myös osana lapsiperheiden etuuksien ja taloudellisten kannustimien käsittelyä, sillä taloudelliset realiteetit ovat osaltaan rakentamassa nuorten tulevaisuususkoa ja halua perheellistyä.

Viimeaikaiset sosiaaliturvaleikkaukset ja heikennykset palveluissa eivät luo edellytyksiä taloudellisesti turvatulle tulevaisuudelle ja syntyvyyden kohentamiselle. Jos tulevaisuus näyttää toivottomalta, voidaan oikeutetusti kysyä, kuka nuori edes haluaa saada lapsia. Tähän eivät riitä ratkaisuksi muistion luvussa 5 mainitut koulutuksen ja työelämätoimien vahvistaminen; lisäksi tarvitaan riittävää sosiaaliturvaa ja palveluverkostoa, jotka varmistavat turvallisen ja sujuvan arjen.

Muistiossa on listattu kaksi lyhyen aikavälin toimenpide-ehdotusta lapsiperheiden etuuksien riittävästä tasosta huolehtimiseksi ja taloudellisista kannustimista lapsensaannin aikaistamiseksi. Näistä ehdotuksista pidämme tärkeänä erityisesti lapsilisän ja äitiysavustuksen sitomista kansaneläkeindeksiin, jotta etuuksien riittävä taso voidaan turvata.

Pelastakaa Lapset on jo pitkään vaikuttanut siihen, että lapsilisä sidotaan indeksiin, sillä lapsilisä on merkittävä etuus lapsiperheissä. Sen ostovoima on kuitenkin vuosien saatossa heikentynyt huomattavasti. Samalla pidämme tärkeänä, että suuremmassa köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien kotitalouksien, kuten yhden huoltajan talouksien, lapsilisien riittävästä korotuksista pidetään kiinni.

Lapsilisän kohdalla indeksiin sitomisen lisäksi olisi tarpeen selvittää muitakin toimenpiteitä. Esimerkiksi Itlan Samalta viivalta –ohjelmassa on tehty tutkimusta ja arviointia lapsilisä -järjestelmän muutosten vaikutuksista lapsiperheköyhyyteen. Tällainen tieto on tärkeää etuuksia kehitettäessä ja tiedon avulla voitaisiin tarkemmin arvioida muutosten tuottamaa vaikutusta muun muassa lapsiperheköyhyyden lisääntymiseen. Aihe on ajankohtainen ja vaatii toimia, sillä lapsiperheköyhyyden on arvioitu lisääntyvän merkittävästi Suomessa.

Pelastakaa Lapset kannattaa pitkän aikavälin toimenpide-ehdotuksista ensimmäistä (Turvataan lapsiperheiden etuuksien riittävä taso ja korotetaan etuuksia mahdollisuuksien mukaan. Arvioidaan

etuusjärjestelmän vaikuttavuutta ja huomioidaan parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean loppumietintö järjestelmää kehitettäessä.) ja sen toteuttamiselle löytyy vankat perusteet.

Suomi on esimerkiksi saanut Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta useaan kertaan huomautuksen liian matalasta perusturvan tasosta. THL:n tuoreessa perusturvan riittävyyden väliarvioinnissa perusturvan tason todetaan heikentyneen erityisesti työmarkkinatukea tai työttömän peruspäivärahaa saavissa lapsiperheissä. Taustalla vaikuttavat sosiaaliturvaleikkaukset. Seurauksena ihmiset joutuvat enenevässä määrin turvautumaan toimeentulotukeen.

Riittävän etuuksien tason lisäksi on huolehdittava, että etuudet vastaavat perheiden monimuotoisuuteen ja erilaisiin tarpeisiin. Esimerkiksi yksinhuoltajakorotuksista on tärkeää pitää kiinni, sillä köyhyysriskin tiedetään olevan huomattavasti korkeampi yhden huoltajan talouksissa kuin kahden.

Etuuksien kehittämisen yhteydessä on tärkeää huomioida tarve yhteensovittaa sosiaaliturva ja sote-palvelut, kuten sosiaalipolitiikan dosentti Elli Aaltonen ja sosiaalityön emeritaprofessori Anneli Pohjola ovat ehdottaneet. Luonteva paikka yhteensovittamiselle olisi käynnissä oleva sosiaaliturvauudistus. Yhteensovittamista voidaan pitää perusteltuna perheellistymisnäkökulmasta, sillä niin sosiaaliturvalla kuin palveluilla on keskeinen merkitys perheellistymistä suunniteltaessa sekä myöhemmin varsinaisessa lapsiperheessä.

7.2 Seurataan ja kehitetään perhevapaiden ja lastenhoidon tukien järjestelmää

Pidämme tärkeänä, että ansiotyön ja perhe-elämän yhteensovittamisen merkitys on nostettu muistiossa esille syntyvyyteen vaikuttavana tekijänä. Muistiossa todetaan, että Lasten ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut -työryhmä on ehdottanut lasten hoidon ja ansiotyön yhteensovittamisen tukemista kehittämällä etuus- ja palvelujärjestelmää sekä työelämän käytäntöjä siten, että ansiotyön tekemisen kynnys lapsiperheissä alenisi.

Nämä kehittämistoimet ovat kannatettavia, mutta esimerkiksi toimeentulotuen kokonaisuudistuksen muistion kanssa rinnakkain tarkasteltaessa ne asettuvat osin ristiriitaiseen valoon, sillä toimeentulotuen uudistuksessa osa-aikatyön tekeminen näyttää vaikeutuvan, kun toimeentulotuen hakijalta edellytetään koko-aikatyön hakemista, muussa tapauksessa toimeentulotuen perusosasta leikataan osa pois.

Perheiden näkökulmasta juuri joustavuus ja erilaisten elämäntilanteiden huomioiminen on tärkeää. Koko-aikatyön tekeminen ei ole kaikille mahdollista, tästä esimerkkinä perheet, joissa on vain yksi vanhempi, erityislapsi(a) ja paljon sairastavuutta. Ansiotyön kehittämistoimissa osa-aikatyömahdollisuuksien pitäminen mukana onkin tärkeää, jotta myös ne ihmiset, jotka eivät pysty koko-aikatyöhön, voivat osallistua työmarkkinoille.

Muistiossa kohtaan 7.2 on listattu kaksi toimenpide-ehdotusta, jotka kumpikin lyhyenaikavälin toimea. Toisessa seurataan perhevapaauudistuksen vaikutuksia ja toisessa selvitetään vaihtoehtoja uudistaa lastenhoidon tukien järjestelmä ja tarvittaessa jatkaa vanhempainvapaiden uudistamista ottaen huomioon yhteys varhaiskasvatuspalveluihin.

Toimenpide-ehdotukset ovat sinänsä oikeansuuntaisia ja tärkeitä, mutta ne voisivat olla konkreettisempia ja tavoitteellisempia muotoilultaan, jotta ne johtaisivat konkreettisiin tuloksiin pelkän seuraamisen ja selvittämisen sijaan. Lastenhoidon osalta on huomioitava erilaiset perhetilanteet ja varmistettava esimerkiksi, että kunnissa on tarjolla lakisääteistä vuorohoitoa, joka voi parantaa vanhemman mahdollisuuksia ottaa vastaan kokopäivätyötä.

Jotta lapsiperheitä koskevien etuuksien, palveluiden ja työllistymisen kehittämiseen tähtäävät toimenpide-ehdotukset eivät muodostu ristiriitaisiksi tavoitteiltaan vaan täydentävät toinen toistaan, on tärkeää, että pistemäisen ja siiloissa tapahtuvan uudistustyön sijaan eri uudistustoimenpiteitä tarkasteltaisiin kokonaisuutena, rinnakkain ja limittäin. Tästä esimerkkinä toimeentulotuen uudistus sekä nyt käsiteltävä muistio, joissa kummassakin on työllistymiseen liittyviä sisältöjä.

On myös hyvä muistaa, että kuulemalla laaja-alaisesti erilaisten perheiden (myös heikoimmassa asemassa olevien) omia näkemyksiä ja kokemuksia etuus- ja palvelujärjestelmästä saadaan kehittämistoimenpiteisiin tärkeä asiakasnäkökulma mukaan. Tässä esimerkiksi järjestöillä on merkittävää osaamista, jota voitaisiin hyödyntää perheiden kokemuksia selvitetessä.

8 Muut huomiot ja mahdolliset ehdotukset lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi

Työryhmä on rajannut toimenpide-ehdotukset sellaisiin, jotka koskisivat enemmän kuin paria prosenttia syntyvistä lapsista. Rajauksen myötä esimerkiksi adoptio jää toimenpide-ehdotuksissa käsittelemättä. Adoptiotoimijana Pelastakaa Lapset muistuttaa, että adoptio on monille varteenotettava ja joskus ainoa mahdollinen perheellistymisen muoto. Näkemysemme on, että adoptiota toivovia perheitä tulisi suomalaisessa yhteiskunnassa tukea ja kannustaa kaikin tavoin.

Kaikissa toimenpiteissä muistutamme lisäksi Suomea sitovasta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta, joka muun muassa velvoittaa huomioimaan lapsen edun ja takaamaan lapsille riittävän elintason ja sosiaaliturvan (artiklat 26 ja 27). Lisäksi on huomioitava kansallisen lapsistrategian ja siihen sisältyvän eurooppalaisen lapsitakuun sitoumus lapsen edun ensisijaisuudesta kaikessa päätöksenteossa ja eriarvoisuuden vähentämisessä.

Levamo Tiina-Maria

Pelastakaa Lapset ry